

Надежда Александрова

„ЕНИЧАРИТЕ“

ПРЕПЛАТЕНИ ИСТОРИИ

В ОСМАНСКИЯ КОНТЕКСТ НА XIX ВЕК

София, 2018

На корицата е използвана рисунка на Камий Рожие
от албума „Séjour à Constantinople“.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да
бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин
без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-За-
пад“.

© Надежда Александрова, автор, 2018

© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0209-0

НАДЕЖДА
АЛЕКСАНДРОВА

„ЕНИЧАРИТЕ“
ПРЕПЛЕТЕНИ ИСТОРИИ В
ОСМАНСКИЯ КОНТЕКСТ
НА XIX ВЕК

Съдържание

Благодарности 7

Увод

За „ениচারите“, възражданията и ползата от историята..... 9

I.

„Ениচারите“ влизат в действие:
сравнителното литературознание и характеристиките
на османския контекст през XIX век / 23

1. Преплетените истории
като метод на сравнителен литературоведски анализ..... 26
2. Преводите на български език като частен случай
на общ феномен. „Канали на трансмисия“
в османския контекст на XIX век 38
 - 2.1. Идентичност на преводачите44
 - 2.2. Мотиви за превод51
 - 2.3. Пътища на проникване на идеи и книги60
 - 2.4. Езици на превод,
пряк и непряк превод, типове адаптация73
3. „Ениচারите“ влизат в действие –
преплитането на преводаческите маршрути 80

II.

Алфонс Роайе, неговият роман „Ениচারите“
и пътешествията на авторството / 97

1. Пътешествията на авторството: кой е Алфонс Роайе? .. 103
2. Историческият роман „Ениচারите“ – между
достоверността и ориенталистката фантазия 132

3. Иван Богоров като преводач на романа	
„Еничарите“ от Алфонс Роайе на български език	158

III.

„Еничарите“ в историите на българите под османска власт / 175

1. „Еничарите“ в историите	
за Османската империя на български език.	
Парадигмата „чистота–упадък–възход“	183
1.1. Парадигмата „чистота–упадък–възход“ в учебниците	
по османска история на български език.....	187
1.2. „Еничарите“ в други версии върху	
османската история на български език	211
2. „Еничарите“ през „смутното време“ –	
българоцентрични завихряния.....	221
2.1. „Еничарите“ в историите за българите	224
2.2. „Еничари, кърджалии, даалии и други врази...“	235
2.3. „Нов еничарлък“ и нескончаем упадък –	
регистрите на националното	254
Заклучение – къде са еничарите?	265
Summary in English	277
Приложение 1	283
Приложение 2.	
Библиография на произведенията на Алфонс Роайе	285
Обща библиография	291
Първични източници	291
Вторични източници	299

Благодарности

ИЗКАЗВАМ БЛАГОДАРНОСТ НА КОЛЕГИТЕ ми от Катедрата по българска литература в Софийския университет, които подкрепиха текста при обсъждането му като хабилитационен проект, както и на ръководството и участниците в семинарите на Центъра за академични изследвания, за продуктивните идеи по време на стипендиантския ми период в „Advance Academia Programme“ през 2016–2017 година.

Успях да илюстрирам най-пълноценно преплитането в циркуляцията на идеи и произведения в османския контекст на XIX век тъкмо заради отзивчивостта, която срещнах в колегиалната общност на специалистите по сравнително литературознание. Установих, че онези, които сами се впускат в дълбочинно дирене на произхода и смисъла на даден феномен, са способни да разпознаят изследователската треска у другите и тъкмо затова са готови да съдействат безрезервно.

През двете години на търсенето на материали срещнах подкрепа и помощ от мнозина мои колеги и приятели, без които откритието на пълната рецепция на романа „Еничарите“ не би било възможно. Така за намирането на гръцките преводи на романа „Les janissaires“ съдействие ми оказаха Катерина Далакура, Надя Данова, Алексис Политис, Пантелис Харалампакис, Чавдар Маринов и Александър Вълкодинов. В румънския контекст на разпространение на романа ме ориентираха Рамона Михаила, Румяна Л. Станчева и Елена Сьупюр. Караманлийските източници за романа и неговия преводач ми предостави любезно Шехназ Шимшек, а за осмисляне на османската рецептивна среда ми помогнаха наблюденията на Арзу Озтюркмен, Росица Градева, Сечил Улуъшък, Мария Шушарова, Маргарита Добрева, Милена Методиева, Синан Кунералп, Едхем Елдем, Хюсеин Мевсим,

Марк Уайърс и Адем Адемоглу. За придобиването на най-редкия източник в колекцията – арменския превод на романа, изказвам благодарност на директора на Отдела по арменски и грузински книги в Библиотеката на Конгреса на САЩ д-р Левон Авдоян, както и на Норис Балабаниян за съдействието с текста на западноарменски. Навременна помощ получих от Драгана Грбич за сръбските преводи на Роайе, от Ангелина Вачева за руските, а от Николай Чернокожев за немската рецепция на този автор. На проф. Чернокожев съм задължена още повече за менторството, което ми оказа при цялостната подготовка на тази книга.

Форма на приятелски разговор, обучение и интелектуален обмен едновременно бе за мен общуването с Валя Бояджиева, дългогодишна издателка и преводачка от френски, която изглади грапавините и добави класа към преводите в книгата.

На издателство „Изток-Запад“ в лицето на главния редактор Любен Козарев и на коректорката Соня Илиева дължа благодарност заради усърдието, акуратността и професионализма им.

Не бих пропуснала да спомена и приятелите си Марина Джонова, Надежда Радулова, Христина Маринова, Елена Паскалева, Александър Везенков и Дарин Стефанов, които ме окуражаваха и ми даваха конструктивни идеи за подобряването на смисъла и изказа в текста.

Накрая бих искала да благодаря на родителите и на семейството си за обичта, подкрепата и разбирането, с които ме обграждат ежедневно.